PREOCUPĂRI LINGVISTICE ÎN REVISTA „ARHIVA" (1889—1940)

DE

PETRU ZUGUN și DUMITRU TROCIN

Revista „Arhiva" a apărut la Iași, între 1889 și 1940 (cu o pauză, între 1917 și 1920) în 12 numere anual (între 1889 și 1916), în 2 numere (în 1921 și 1940) și în 4 numere (între 1922 și 1939). De mai multe ori, au apărut 2 și mai multe numere într-un singur volum. Ea a fost concepută ca organ al Societății științifice și literare din Iași, înființată în 1889 și condusă de A. D. Xenopol. Așa se explică și titlul complet al revistei : „Arhiva Societății științifice și literare din Iași". Societatea avea două secțiuni : *științifică* (al cărei președinte era Grigore Cobălcescu) și *literară* (al cărei președinte era A. D. Xenopol). „Arhiva", seria veche (pînă la 1916), a avut ca directori pe Eug. Rizu și H. Tiktin, și impresionează prin marea varietate tematică a lucrărilor tipărite aici, în această perioadă, din domeniile : fizică, chimie, biologie, psihologie, drept, sociologie, geologie, lingvistică, antropologie, istorie, istoria artelor, folcloristică, etnografie, critică și istorie literară. Revista publica, în această perioadă, și foarte multe opere literare (poezie, proză, teatru) și chiar traduceri literare. În acest sens, trebuie menționat faptul că, între 1893 și 1902, în „Arhiva" a fost publicată pentru prima dată opera lui Calistrat Hogaș *Amintiri din o călătorie*.

Seria a doua a revistei (1921—1940), mult mai importantă sub raport lingvistic condusă de Ilie Bărbulescu, profesor de slavistică la Universitatea din Iași, și-a limitat cercul preocupărilor la istorie și filologie, fapt anunțat și în programul *Un cuvînt înainte*, tipărit în primul număr din 1921. În același program se aprecia că „de vreo 20 și mai bine de ani încoace atîtea de multe s-au scris superficial și falș în domeniul istoriei și limbii românilor, încît va trebui să facem acum un popas, ca să revizuim și, cu date necunoscute știin, ței celor ce au scris în acea vreme, să îndreptăm concluziile și greșelile lor" (1921, nr. 1, p. 1). De aceea, „Arhiva" va face, prin comunicările și recenziile pe care le va publica, „o curățire morală, de dărîmare a spiritului de gașcă care a falsificat nu numai metoda științei noastre, ci și adevărurile cu privire la istoria și limba românilor" (ibidem, p. 2).

Colaboratorii „Arhivei" erau neogramatici, în esență, dar unii dintre ei, ca Iorgu Iordan, au adoptat și metode noi de cercetare a limbii.

Aria lingvistică a colaborărilor a fost variată, cuprinzînd aproape toate disciplinele lingvistice : slavistică, gramatică comparată, istoria limbii române, gramatica limbii române, lexicologie, dialectologie, stilistică și filologie. Revista a avut permanent o rubrică de recenzii, a publicat informații bibliografice, cronici ale evenimentelor lingvistice și necrologuri.

Domeniul cel mai intens abordat a fost slavistica, „Arhiva" fiind cunoscută, după 1921, mai ales prin lucrările din acest sector. Remarcabil este faptul că, pe linia inițiată și menținută de Ilie Bărbulescu, toți colaboratorii „Arhivei" au studiat slavonismul cultural, limba slavă veche și limbile slave, îndeosebi din perspectiva istoriei limbii române. Colaborările cele mai importante și mai numeroase, în acest sens, sînt semnate de Ilie

BDD-A1508 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:28 UTC)

Bărbulescu și de Margareta Ștefănescu. După 1933, s-au mai remarcat Dumitru Crînjală [1], Th. Holban, Diomid Strungaru, Valentin Chelaru.

Pînă în 1916, Ilie Bărbulescu a publicat în „Arhiva" o serie de studii, articole, note și recenzii cu caracter istorico-filologic în care își fac loc, treptat, spiritul polemic și tendința de a spune lucruri noi, nu întotdeauna suficient de verificate.

Începînd din anul 1921, cînd devine directorul revistei, și pînă în 1938, Ilie Bărbulescu este prezent permanent în paginile fiecărui număr. Dintre studiile publicate în această perioadă în „Arhiva", sub semnătura lui, trebuie amintite : *Catolicismul iar nu husitismul inițiator al scrierii limbii române* ; *Vechimea acuzativului cu pre* ; *Elemente românești în limba slavă din satul Novo-Selo (Bulgaria)*, (1921, nr. 1) ; *Originea celor mai vechi cuvinte și instituții slave la români* ; *Sufixul -at indicînd originea locală* (1922, nr. 1) ; *Începuturile scrierii cirilice în Dacia Traiană* (1922, nr. 2) și altele.

Cele mai multe discuții a stîrnit seria de studii, publicate în „Arhiva" (1922—1927), despre rolul și natura elementului slav în constituirea limbii române, studii ce au apărut apoi într-un singur volum sub titlul *Individualitatea limbii române și elementele slave vechi*, București, 1929. În ciuda materialului impresionant, cercetat și urmărit în toate izvoarele scrise de la noi, concluziile la care ajunge I. Bărbulescu în aceste studii îl situează însă pe poziții originale, neîmpărtășite de alți cercetători ai aceluiași subiect.

Astfel, I. Bărbulescu admite influența slavă asupra limbii române numai începînd cu sec. al X-lea, în timp ce ceilalți lingviști, români și străini, o datează începînd cu secolul al VI-lea. Trebuie subliniat însă, că așa cum analizează Bărbulescu elementul slav din limba română, raportat numai la textele vechi slave și mediobulgare, concluziile la care ajunge sînt firești, căci el, dată fiind și slaba dezvoltare a acestor domenii lingvistice, nu ia în considerare faptele dialectale, toponimice și onomastice. Apoi, după cum se știe, Bărbulescu interpretează elementul slav din limba română mai ales din punct de vedere fonetic, domeniu în care textele nu pot fi probele cele mai sigure.

Pe de altă parte, aprecierile categorice privind această datare, ca fiind eronată, nu trebuie să excludă ipotezele care s-ar apropia oarecum de concluziile lui Bărbulescu [2].

În ceea ce privește limba slavă care a predominat în cultura noastră veche, Bărbulescu susține, în aceleași studii, că atît în Muntenia, cît și în Moldova, aceasta ar fi fost mediobulgara. Toți ceilalți lingviști români au arătat că, în Moldova, vechea rusă și ucraineană au avut întîietate [3].

Totuși, părerea lui Bărbulescu, la o analiză atentă, conține mult adevăr. El nu exclude influența, în Moldova, a rusei vechi și ucrainenei, ci vorbește de o împletire a influenței acestora cu influența elementelor mediobulgare. „Limba documentelor din Muntenia, e limba în *cea mai mare parte* (sublinierea noastră) macedoslavă, numai că aceasta din urmă are în Moldova (cum nu e în munteano-slavă) structurate elementele mai ales lexicale (cuvinte) rusești din cancelariile în care se efectuau documentele slave externe" (1928, nr. 1, p. 59). Mult mai importantă este însă argumentarea justă a lui Bărbulescu, privind *stratificarea* cronologică a împrumuturilor lexicale românești din limbile slave.

Fără îndoială că activitatea filologică a lui Ilie Bărbulescu reprezintă, în ciuda unor idei insuficient de argumentate, o contribuție însemnată la dezvoltarea lingvisticii românești. Demn de subliniat este și faptul că, în îndelungata sa carieră, I. Bărbulescu, urmînd legea progresului și dezvoltării științei, a reușit să creeze o școală, o serie de elevi ai săi ajungînd să publice contribuții interesante la studierea relațiilor româno-slave.

Margareta Ștefănescu este o cunoscută cercetătoare a raporturilor lingvistice slavo-române și a toponimiei de origine slavă de pe teritoriul pe care se vorbește limba română. În toponimia slavo-română, Margareta Ștefănescu a remarcat și demonstrat faptul, foarte cunoscut astăzi, că *Grădiște* este venit din slava meridională și *Horodiște* din ucraineană *(Cuvintele Grădiște și Horodiște în toponimia românească*, 1921, nr. 1, p. 76—80). În *Elemen-*

[1] Între alte lucrări a publicat la Praga, în 1938, vasta și controversata lui teză de doctorat *Rumunské vlivy v Karpatsch ze zvláštim zřetelem k Moravskému Valassku (Influențe românești în Carpați, cu privire specială asupra regiunii Valassako din Moravia).*

[2] Vezi I. Pătruț, *Cu privire la vechimea influenței slave asupra limbii române*, „Romano-slavica", XVI, 1968, p. 23—29.

[3] Vezi D. Macrea, *Lingviști și filologi români*, 1959, p. 117.

BDD-A1508 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:28 UTC)

tele ruseşti în toponimia românească (1921, nr. 2, p. 218—228) a discutat toponimicele româneşti de origine slavă răsăriteană, cu polnoglasie (*-oro-, -olo-, -ere-*) *Vorona, Storojineţ, Soroceni, Corovia, Soloneţ, Zaboloteni, Voloseni, Voloşcani, Berezeni* (sînt date şi derivatele lor, precum şi repartizarea geografică). Întreprinderea este continuată în *Alte cuvinte ruseşti de nuanţă ruteană, în toponimia românească* (1922, nr. 1, p. 64—75), în care sînt discutate toponimicele cu g>h *(Dolhasca, Brahariul, Haliţa, Hrăniceni, Hulubu, Hora, Hlina, Dealul Hatei, Hăvrăleşti, Hliboca)* şi în *Cuvinte ruseşti de nuanţă ruteană în toponimia românească* (1922, nr. 3, p. 372—384), în care sînt analizate lingvistic toponimicele *Bahlui*[5], *Hleiului, Hlibescoi, Pohribeni, Pîrjolteni, Odocheni, Ostafi, Olinca, Ozero.* Margareta Ştefănescu a continuat în acest domeniu cu *Toponimice româneşti cu terminaţiunea -ăuţi* (1922, nr. 4, p. 499—514) şi cu *Rusismele-rutenismele din toponimia românească*) (1924, nr. 3—4, p. 199—206), stabilind fapte lingvistice şi etimologii care, astăzi, sînt un bun cîştigat. Nu sînt, însă, de origine slavă toponimicele care provin din apelative româneşti, sau de la nume de persoană slave, cu sufixe româneşti cum a demonstrat Emil Petrovici în 1962 (în „Romanoslavica").

În lucrarea *Influenţe româneşti în limba română* (1931, nr. 2, 3, 4), Th. Holban stabileşte că în polonă au intrat din limba română cuvinte ca : *fustă*>pol. *chustka, vacă* >pol. *bakieska, bîrcă*>pol. *berka, bierka, byrka, brînză*>pol. *bryndas, brendza, cheag*>pol. *klag* (foarte interesant prin fonetismul arhaic pe care-l păstrează[6]), *turmă*> pol. *hurma, valah*> pol. *valach* „nume de cioban", jintiţă>pol. *zintyca.*

În domeniul lingvisticii romanice, dintre lucrările publicate în „Arhiva" se detaşează prin valoare *Dialectele italiene de sud şi limba română* (1923—1928) de Iorgu Iordan[7]. Autorul constată aici existenţa, în fonetică, morfologie, formarea cuvintelor, sintaxă, lexic şi stilistică, a foarte multor similitudini între limba română şi dialectele italiene de sud. Dintre faptele de limbă remarcate, în acest sens, de Iorgu Iordan, amintim : proteza lui *a*, trecerea lui *e* neaccentuat la *i*, a lui *e* urmat de *n* la *i*, a lui *o* neaccentuat la *u*, a lui *ó* + *n* la *u*, păstrarea lui *ţ* latin, a lui *u* latin neaccentuat, în cîteva proparoxitone, a diftongului *au*, iotacizarea unor verbe, păstrarea nealterată a surdelor intervocalice, palatalizarea labialelor, căderea lui *-re* de la infinitiv, folosirea intensă a lui *-ora* pentru marcarea pluralului (în Italia sudică apare şi la masculine), existenţa formelor duble de infinitiv, utilizarea masivă a aceloraşi prefixe şi sufixe de origine latină *(ad-, ex-, extra-, in-, -ale, -arius, -ellus, -ia,- imen, -ităia, -one, -torius, -tura, -uceus)*, topica adjectivului după substantiv, înlocuirea determinantului adjectival prin determinant substantival cu prepoziţie, repetarea pronumelui personal cu rol de obiect direct, aşezarea pronumelui posesiv după substantiv, formarea perfectului cu *a avea*, existenţa unor sensuri identice sau foarte asemănătoare la unele cuvinte moştenite din latină, precum şi a multor expresii frazeologice cu structură şi sensuri identice. Lucrarea se remarcă prin bogăţia exemplelor şi prin subtilitatea explicaţiilor. Toate acestea au făcut ca lucrarea să devină foarte cunoscută şi apreciată. Aceluiaşi domeniu îi aparţine şi o altă lucrare a lui Iorgu Iordan, tipărită [8] în „Arhiva" (1922, nr. 2, p. 216—237), *Noţiunea muncă în limbile romanice,* în care autorul relevă existenţa în limba latină şi în limbile romanice a foarte multor sinonime pentru denumirea noţiunii de „muncă" şi explică evoluţia lor fonetică şi semantică în aceste limbi. Unor termeni (de exemplu, corespondenţilor romanici ai lat. *labor, opus, faber*) li se consacră capitole speciale. Sînt luaţi în consideraţie şi termeni introduşi prin împrumut. Această lucrare este una din puţinele lucrări onomasiologice româneşti de lingvistică romanică.

Împotriva unor lingvişti ca Schuchardt, G. Paris, Meyer-Lübke, Bartoli, I. Şiadbei a adus probe, în *Le latin dans l'Empir d'Orient* (1932, nr. 1, 2, 3) în sprijinul ideii că limba latină populară nu era unitară.

[4] La Iaşi, în 1924, i-a apărut lucrarea, larg cunoscută, *Elementele ruseşti-rutene din limba românească şi vechimea lor.*

[5] Originea turco-arabă a toponimicului *Bahlui* a fost demonstrată de A. Philippide în *Originea românilor,* II, Iaşi, 1927, p. 375—376.

[6] Vezi D. Macrea, *Studii de lingvistică română,* Bucureşti, 1970, p. 17.

[7] Parţial (cap. IV : *Stilistice*), această lucrare a fost tipărită recent, împreună cu alte studii, în *Iorgu Iordan, Scrieri alese,* editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1967, p. 119—178.

[8] retipărită recent în acelaşi volum, la p. 3—19.

BDD-A1508 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:28 UTC)

Dintre lucrările de istorie a limbii române literare publicate în „Arhiva", puține mai pot interesa astăzi. În articolul *Introducerea limbii române în biserică pe timpul lui Matei Basarab și Vasile Lupu (1633—1654)* (1891, nr. 7, p. 400—417), A. D. Xenopol susține că nu acțiunea doctrinelor religioase reformiste a dus la folosirea limbii române în biserică, deoarece s-au tipărit cărți religioase în românește, în Moldova și Muntenia, și înainte de a se imprima în Ardeal texte religioase ale formei calvine (au existat și manuscrise religioase în limba română în bisericile românești, chiar înaintea protestantismului). Xenopol aduce ca argumente mărturii ale timpului (Paul de Alep, Del Chiaro, mitropolitul Simion Ștefan). Poziția lui Xenopol în această privință este originală și puțin cunoscută.

În lucrarea *Cea mai veche traducere românească a lui Herodot* (1936, nr. 1, 2, p. 105—111), H. Mihăescu descrie succint particularitățile fonetice, morfologice, sintactice și lexicale ale celei mai vechi traduceri românești din Herodot, făcută la 1646. În limba scrierilor lui Dosoftei, D. Găzdaru a identificat aromânisme ca : *eftinețe, frunceoa, lunicată, plămînă, tîmbariul, tute (Contribuții privitoare la originea, limba și influența mitropolitului Dosoftei*, 1927, nr. 3—4, p. 122—149).

În baza concepției că toate evoluțiile fonetice se datoresc fie schimbării bazei de articulație (care se produce prin amestec cu o populație străină), fie prin tendințe articulatorii specifice, în lucrarea *Î<ă în macedoromână, istroromână și meglenoromână* (1939, 3—4, p. 271—275), G. Ivănescu explică trecerea lui *î* (<lat. *i*, în condițiile în care acesta se velariza) la *ă* în istroromână, în partea sudică a dialectului macedoromân și în meglenoromână, fie prin prezența unei alte baze de articulație (a albanezilor și a bulgarilor) decît cea obișnuită, pentru vorbitorii macedoromâni și meglenoromâni, fie prin tendința de a deschide vocala cea mai închisă, pentru istroromâni.

În studiul *Din morfologia numelor proprii românești* (1931, 2—4, p. 290—294), H. Mihăescu a constatat că, în epoca veche a limbii române, articolul se afla în procliză și la numele comune masculine și la feminine. Apoi articolul a trecut în enclize. La numele proprii, articolul nu era simțit ca articol, acestea fiind individualizate prin ele înșeși. În comunicarea *Istoricul acuzativului cu pre (pe) din limba română* (1935, nr. 1—2, p. 115—127), Diomid Strungaru a susținut, pe urmele lui Ilie Bărbulescu, că acuzativul cu *pre* obiect direct al persoanei, se folosea în limba română încă din secolul al XV-lea.

În lucrarea *Cuvîntul „frate" în documente* (1900, nr. 9—10, p. 422—444), un istoric, N. Docan, relevă sensul larg de „membru al clasei boierești" pe care-l avea în feudalismul românesc cuvîntul *frate*. Alt istoric, I. Tanoviceanu, a relevat frecvența folosirii proclitice, în limba română veche, a articolului antepus feminin la numele proprii de gen feminin *(Articolul antepus ei, ai, îi, la numele proprii feminine*, 1897, nr. 5—6 p. 329—344).

Unele informații privind dialectele suddunărene ale limbii române mai pot interesa și acum. Th. T. Burada a scris două lucrări în care prezintă date lingvistice și sociale despre românii din sudvestul Dunării *(Cercetări despre românii din insula Veglia*, 1895, nr. 7—8, p. 409—418, și *Cercetări despre românii din Silezia*, 1895 nr. 11—12, p. 663—678). Este primul care a aflat de Tuone Udaina. În „Arhiva" au fost publicate mai multe glosare dialectale și lucrări de lingvistică dialectală (Valentin Gr. Chelaru, *Le stade actuel du problème du rothacisme*, 1935, nr. 1—2, p. 75—89 ; M. Ștefănescu, *Exemple de rotacisme din Basarabia*, 1927, nr. 1, p. 67—68 ; idem, *Rotacisme*, 1927, nr. 2, p. 67—68), în care se releva insistent că rotacismul este, încă, un fenomen general pe tot teritoriul pe care se vorbește acum limba română. Dar, cele mai multe din exemplele invocate constituie fapte disparate și arhaice în graiurile populare (sînt date ca exemple și toponimice, care sînt mai conservatoare, cum se știe, decît numele comune : *Piciorul Jereapănului*). În unele exemple, *-r-<-n-* se poate explica și prin desimilație *(amerințare, amerinț, amărunte)* ori prin forma etimonului *(curună<*lat. *corona)*. O lucrare importantă de dialectologie românească este însă *Lexicul graiului din sudul Moldovei* (1921, nr. 2, p. 186—202), de Iorgu Iordan, în care este emisă și argumentată părerea că în Moldova sînt două graiuri (nordic și sudic), nu unul (cum s-ar crede avîndu-se în vedere numai criteriul geografic). În graiul moldovenesc sudic, elementele lingvistice muntenești tind să se înmulțească în dauna celor curat moldovenești (p. 188)[9].

[9] Vezi în același sens, și *Programul nostru*, BIFR I, 1934, p. 4 (Retipărit în volumul menționat la p. 179—188).

BDD-A1508 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:28 UTC)

Lucrările de gramatică a limbii române contemporane interesează numai documentar. Semnalăm numai două : *Întrebuințarea participiului prezent (gerundiul)* de Gh. Ghibănescu (1900, nr. 5—6, 234—237) și *Sînt adjective invariabile?* de C. V. Fițișinescu (1896, nr. 11—12, p. 642—646).

Din domeniul stilisticii, remarcăm lucrarea lui Iorgu Iordan, *Metafore din lumea animalelor* (1926, nr. 3—4, p. 254—261), în care se explică geneza expresiilor *a vedea lupul, a beli vulpea, al ciorilor, a face broaște în pîntec, musca în lapte*, apoi, de același autor *Teoriile lingvistice ale lui Karl Vossler* (1924, nr. 1 p. 27—35 și nr. 2, p. 101—109), prezentate cu reală înțelegere și simpatie a operei lui Karl Vossler, și recenziile aceluiași autor la opera *Stilistudien*, de Leo Spitzer (1929, nr. 1, p. 67—68).

Interesante sînt unele contribuții de ordin lexicologic și mai ales lexicografic, ale unor colaboratori permanenți ai „Arhivei“. În această revistă a publicat A. Philippide un studiu fără egal în toată literatura etimologică românească, cu profunde implicații de istorie a sunetelor limbii române : *O rămășiță din timpuri străvechi : jioară (ziuără) = cristal* (1914, nr. 5—6, p. 145—172). Este vorba de etimologia cuvîntului dialectal *jioară*, pentru care A. Philippide stabilește etimonul lat. *iuóla*. Tot aici a publicat G. Pascu, în decurs de peste 30 de ani, mai multe serii de etimologii, dace, latine, romanice, germanice, slavone, grecești, ale cuvintelor românești, abuzînd de reconstituiri. Unele au fost acceptate de alți lingviști, altele, însă, nu satisfac fie criteriul fonetic, fie pe cel semantic.

Dintre etimologiile acceptabile, stabilite de G. Pascu în „Arhiva“ (cele mai multe au fost reluate în lucrarea lui *Etimologii românești*, Iași, 1910), consemnăm cîteva : *Mehadia* și *Mehedinți* ar fi de origine dacă[10] (1906, p. 89—93 și 134—137), *înfoi* <lat. *folleus* (1907, p. 270), *gînflu*<lat. *gonflo* (1907 p. 178), *ciutură*<lat. *citula* (1904, p. 172—174). Altele sînt, însă, din motivele invocate, cu totul inacceptabile[11].

În „Arhiva“, în decurs de aproape 40 de ani, a publicat August Scriban o parte însemnată din articolele *Dicționarului* său, clasificîndu-le, adeseori, după limba din care provin (maghiară, greacă, latină etc.). În general, etimologiile sale se remarcă prin îndrăzneală și ingeniozitate[12]. Iată cîteva : *rătez*<gr. *hairetizo* (tot grecești sînt *boteza, cuteza, rîncheza, necheza)* (1909, p. 504), *curea*<lat. *corrigia* (1909, p. 503), *jneapăn*<lat. *juniperus* (1912, p. 383), *stînjen*<bg. *stunžen* (1913, p. 73), *Ardeal*<magh. *Erdély* (1912, p. 382), *Ceahlău*<magh. *Cealhó* (1912, p. 382). Pentru *moare* „temperament“ este dată etimologia lat. *humorem* (1909, p. 514), etimologie confirmată de curînd [13]. Facem observația generală că, sub raportul varietății și ingeniozității etimologiilor pe care le oferă, „Arhiva“ merită a fi redescoperită și luată în considerație.

Ca și alte reviste ale vremii, „Arhiva“ a dus la începutul secolului nostru o campanie împotriva neologismelor : I. Slavici, *Cum să scrie românește* (1906, nr. 6, p. 249—251), A. D. Xenopol, *Limba românească* (1906, nr. 7—8, p. 289—294), *Din neologismele Vieții românești* (1906, nr. 10, p. 476), *Neologismele „Vieții românești“* (1906, nr. 78, p. 419 — 420), A. D. Xenopol, *Neologismele* (1907, nr. 4, p. 169—170), fără a avea succese notabile. Dimpotrivă, aproape toate neologismele incriminate sînt acum în uzul comun *(abator, cord, creion, a deranja, etaj, fixat, a gusta* „a aprecia favorabil“, *navetă, panlă, a se preta*).

În sfîrșit, „Arhiva“ a avut o atitudine pozitivă față de problema ortografică, militînd pentru principiul fonetic în scrierea limbii române, așa cum l-a înțeles Titu Maiorescu în *Despre scrierea limbei române*, Iași, 1866. S-a remarcat, în acest sens, H. Tiktin[14] care, în

---

[10] De aceeași părere sînt și autorii volumului al II-lea din *Istoria limbii române*, Editura Academiei R. S. România, București, 1969, p. 36.

[11] *căciulă*<lat. *cuciulla* (1908, p. 41). Originea autohtonă a acestui cuvînt este indubitabilă : v. I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez*, București, 1970, p. 146 ; *balegă*<lat. *belligus* (1906, p. 262); *mîndru*<lat. *mundulus* (1906, p. 271) și alte le.

[12] Vezi Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, II, București, 1969, p. 127.

[13] v. Vasile Arvinte, *O rămășiță din teoria umorilor : expr. a ști moarea cuiva*, LR, XV, 1966, nr. 3, p. 223—228.

[14] Este autor al unui *Manual de ortografie română*, Iași, 1889, în care sînt inserate lucrările sus-citate, publicate anterior în „Arhiva“.

BDD-A1508 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:28 UTC)

Călăuza ortografică (1879, nr. 1, p. 16—31 ; nr. 2, p. 151—205) arăta că „scrierea trebuie să urmeze dreapta vorbire" (p. 25), adică „uzul celor culți ca al acelor ce vorbesc dialectul literar" (loc. cit.). În mod cu totul just, el considera că este „neadmisibil ca să se aplice la neologisme alte legi fonetice decît acelea care se află în vigoare în momentul cînd se introduce noul cuvînt" (p. 30). El a indicat aici și norme ortografice și la sfîrșit a oferit un model de scriere ortografică, foarte apropiată de cea de astăzi. Dacă ne gîndim la lucrările ortografice ale lui Maiorescu, Al. Lambrior și H. Tiktin, trebuie să constatăm că cei care au avut rolul determinant în stabilirea principiilor și normelor ortografice esențiale ale ortografiei românești moderne au fost scriitorii și lingviștii ieșeni.

„Arhiva" este însemnată și pentru lucrările de filologie pe care le cuprinde. Margareta Ștefănescu a publicat traducerea integrală a cronicii lui Manasses (1926, nr. 2, p. 238—249) și a făcut o descriere lingvistică foarte amănunțită a *Codexului Dragomirnensis* slav, din 1661, găsit la Dragomirna (1929, nr. 2) ; Th. Simenschy a prezentat *Panciatantra* (1931, nr. 2—4, p. 599—608), iar G. Pascu a făcut o descriere lingvistică și ortografică a cronicii lui Miron Costin *(Miron Costin. De neamul Moldovenilor*, 1921, nr. 1, p. 52. 68 și nr. 2 p. 161—170). Tot în „Arhiva" a fost tradusă din limba germană lucrarea lui Mihail Kogălniceanu, *Limba și literatura românească sau Valahică* (1894, nr. 9—10, p. 237—260[15]). D. Găzdaru a adus informații privind *Modelul italian al gramaticii lui Văcărescu* (1936, nr. 1—2, p. 3—11).

Începînd a fi prezente din 1921, recenziile tipărite în „Arhiva" sînt, mai ales, din domeniul slavisticii, la lucrări semnate de P. Skok, D. Schelutko, L. Miletić, S. Szober și alții), dar și al romanisticii (la lucrări semnate de Gamillscheg, Leo Spitzer, Carlo Tagliavini Migliorini, Gilièron, Jaberg și Jud, Alf Lombard, A. Dauzat), al limbii române (la lucrări semnate de Iorgu Iordan, Al. Rosetti, N. Drăganu, D. Găzdaru, Th. Capidan, Ilie Bărbulescu) și la dicționarele românești ale timpului (recenziile la dicționare sînt semnate mai ales de August Scriban). Au fost recenzate și reviste.

Uneori, cînd programul anunțat în primul număr din 1921 a fost îndeplinit cu un zel prea exagerat, „Arhiva" s-a transformat într-o tribună a polemicii neprincipiale și a șicanării. După 1921, în unele recenzii, mai ales, dar și în cîteva comunicări și studii, au apărut pe nedrept aprecieri minimalizatoare asupra activității, și chiar a persoanelor, unor lingviști români contemporani din București și Cluj (O. Densusianu, Al. Rosetti, Iosif Popovici, I. A. Candrea, Th. Capidan, N. Drăganu, Sextil Pușcariu) și asupra activității unor istorici și sociologi de valoarea lui Nicolae Iorga și Dimitrie Gusti. În această privință, au excelat G. Pascu, D. Găzdaru și Ilie Bărbulescu. Făcută pe un ton „tare", critica lor, deși uneori întemeiată, nu era constructivă, ci, probabil chiar conștient, denigratoare, depășind limitele obiectivității științifice, în conținut, și mai ales ale decenței, chiar elementare, în expresie. Mînați de un spirit partizan, unii recenzenți lăudau fără rezerve, chiar și cînd nu era cazul, opera, de altfel valoroasă în multe privințe, a directorului „Arhivei", Ilie Bărbulescu, și nu se declarau satisfăcuți de o lucrare decît dacă aceasta corespundea vederilor magistrului lor. Monopolul științific patronat făți de Ilie Bărbulescu nu poate să nu afecteze orice apreciere generală obiectivă despre revista condusă de el. La Iași, alături de „Revista critică" a lui G. Pascu, „Arhiva" a dus uneori aproape de paroxism o mai veche denigrare reciprocă, pînă atunci de obicei disimulată și puțin intensă, între lingviștii români și, temporar, a contribuit substanțial la adîncirea, între ei, a unei mai vechi sciziuni, nedorite. De aceea, unele pagini ale „Arhivei" au un pronunțat aer provincial și se citesc astăzi cu destulă jenă. E adevărat, însă, că și unii din cei astfel atacați fie că au răspuns cu aproape aceeași monedă, fie că au ignorat, deliberat, chiar lucrările realmente valoroase tipărite în paginile „Arhivei". Redacția „Arhivei" a remarcat că unele publicații științifice („Dacoromania") care aveau rubrică anuală de bibliografie, nu luau în

[15] Apărută întîi în revista „Lehmann's Magasin für die Literatur des Auslandes", nr. 8 din 1837.

BDD-A1508 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:28 UTC)

considerație de loc contribuțiile tipărite în „Arhiva". Reacțiile au căpătat, uneori, și forme mai grave. Unele polemici erau, însă, pe deplin îndreptățite (v., astfel, *Un răspuns*, adresat de Iorgu Iordan în 1921, nr.1, p. 110—118, lui O. Densusianu, și, de același autor, ***Recenzie*** ... p. 111—118). Alături de Iorgu Iordan, de o deplină obiectivitate a dat dovadă H. Mihăescu.

Unele lucrări tipărite în „Arhiva" interesează astăzi numai documentar, dar, prin valoarea altora, care sînt și pline de sugestii, ca și prin interesul ei viu și permanent față de mișcarea lingvistică națională și europeană, această revistă trebuie să fie consultată și astăzi. Prestigiul Școlii lingvistice ieșene s-a datorat și se datorește, într-o bună măsură, și activității fructuoase a colaboratorilor „Arhivei".

BDD-A1508 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:28 UTC)